

HET KOLONIAAL WEEKBLAD

ORGAAN DER VEREENIGING

OOST EN WEST

OPGERICHT DOOR KOLONEL G.E.V.L. VAN ZUYLEN,
21 MAART 1900.

„HET KOLONIAAL BELANG IS EEN
ALGEMEEN NEDERLANDSCH BELANG.”

Het hoofddoel der Vereeniging is:

Het verspreiden van populaire kennis omtrent onze Indiën onder gansch het volk en het bevorderen der welvaart in die gewesten, om zodoende en ook door het verlenen van onderlinge hulp, ware belangstelling en liefde te kweken tusschen Nederland en hier ginds.

Het lidmaatschap bedraagt f 1.50 tot f — 's jaars, (voor Indië en het buitenland minstens f 2.50).

Zij die f 5.— of meer contribueeren of een gift in één's schenken van f 100.—, zijn donateur(trice).

Aan alle donateurs en leden wordt kosteloos en franco het *Koloniaal Weekblad* toegezonden.

Inhoud van dit nummer.

In Memoriam. — Mededeelingen. — De gisting ter Westkust van Sumatra. — Uit de pers. — Uit de O.I. Mail. — West-Indië. — Personalia. — Van Vreemde Koloniën. — Oost- en West-Indische Litteratuur. — Leeszaal, Heulstraat 17. — Officieele Berichten. — Passagierslijst.

IN MEMORIAM.

Mr. J. W. Th. COHEN STUART.

In den nacht van Zondag op Maandag jl. overleed hier ter stede, na een langdurig en smartelijk lijden, op 53-jarigen leeftijd, de oud-directeur van het Departement van Justitie in Ned.-Indië, Mr. J. W. Th. Cohen Stuart.

De dagbladen deelden reeds een en ander mede over de groote verdiensten van den heer Stuart gedurende zijn ruim 30-jarige Indische ambtenaarsloopbaan. Niettemin willen ook wij een enkel aanvullend woord wijden aan de nagedachtenis van den overledene. In 1876 trad hij in Indischen dienst als commies bij de Alg. Secretarie; het volgende jaar volgde zijn benoeming tot advocaat en procureur bij den Raad van Justitie te Semarang en in 1887 keerde hij bij de Alg. Secr. terug, nu als referendaris. In 1893 werd hij gouv.-secretaris, in welke betrekking hij zich inzonderheid tegenover den Lande verdienstelijk maakte. Den 5en Maart 1906 werd hij tot zijn laatst bekleede hooge betrekking geroepen, welke hij slechts kort vervulde, daar Mr. C. S. wegens gezondheidsredenen genoodzaakt werd het volgende jaar naar Nederland te vertrekken.

Mr. Cohen Stuart behoorde niet tot hen, die veel van zich doen spreken in het openbaar, hetzij door woord, hetzij door geschrift; de weinige verhandelingen, die, voor zoover ons bekend, van zijn hand in druk zijn verschenen, laten wij in hoofdzaak hieronder volgen:

De nieuwe wetgeving voor Chineezzen (Ontwerpen voor eene herziening der Wetgeving voor de Chineezzen ingediend in 1865 en 1867, met aantekeningen). *Recht en Wet*, I (1882), bl. 135, 162, 189.

Erkenning van natuurlijke kinderen door personen die niet aan de Europeesche wetgeving zijn onderworpen. *Recht in N. I.*, Dl. 69, bl. 213 (zie ook bl. 291 en Dl. 70, bl. 45, 85, 87).

Decentralisatie in Indië (Beschouwingen over het Wetsontwerp-Cremer). *Ind. Gids*, 1901, I, bl. 31.

MEDEDEELINGEN.

I. Van het Dagel. Bestuur der Vereeniging:

Door zijne verhuizing naar Deventer ontviel ons onze ijverige penningmeester, de heer F. T.

Schröder. Wij zijn zoo gelukkig geweest in den heer A. A. C. HARTING iemand te vinden, die zich bereid heeft verklaard het penningmeesterschap tot de definitieve beslissing der Algemeene Vergadering in deze te vervullen.

Zijn persoonlijk adres is: Buis-Ballostraat 2, doch veelal is hij 's morgens op het Bureau Heulstraat 17 aanwezig.

II. Van de Afdeling Den Haag.

In de plaats van den heer F. T. Schröder is in de jongste algemeene vergadering der Afdeling Den Haag tot Bestuurslid gekozen de heer J. M. WIESSING.

De gisting ter Westkust van Sumatra.

Men schrijft ons van bevoegde zijde uit Padang:

„Om onverklaarbare redenen is de ordonnantie regerende de loslating van de gedwongen koffiecultuur en die betreffende invoering der belasting op het bedrijf en andere inkomsten, (beide met ingang van 1 Maart) eerst in de laatste dagen van Februari ontvangen, zoodat den ambtenaren niets hieromtrent bekend was. Immers was wel in '04 en '05 behandeld en besproken een in te voeren *hoofdelijke* belasting, door de pers ter kuste de „widen-belasting” genoemd, vooral omdat het bekende voorstel ondertekend door de Controleurs Heyting-Ris-Lulofs als steller laatstgenoemde had, en de „wilde” voorstellen betreffende de strafbepalingen bij niet betaling (wegzending naar groote werken, waaronder genoemd moeten zijn: werken in de steenkolenmijnen te Sawah Loento, steenkool sjuwen in de Emmahaven, werken aan den Midden-Sumatraweg, enz.) aan deze belasting in de oogen der bevolking een draconisch karakter verleenden. Om kort te gaan: de belasting, geheel afwijkende van de gedane voorstellen was voor een ieder geheel nieuw. Haastig werden conferenties van bestuursambtenaren gehouden, maar aan den wensch van de Regeering om twee maanden te besteden tot bespreking met de volkshoofden en aan de bevolking alles duidelijk te maken, kon geen gevolg meer gegeven worden, want de eerste betalingstermijn was reeds einde Juli en de aanslag door de bestuursambtenaren persoonlijk in alle negorijen te verrichten zou reeds meer dan twee maanden tijd in beslag nemen, terwijl eer maand voor doleantie's moest blijven. Haastig moest dus alles wel gaan.

Wat den toestand niet weinig verergerde, was dat het hoogst onvoorzichtige woord van den minister, n.l. „dat de belasting niet met de bajonetten zou worden ingevoerd”, overal bekend en in de Maleische bladen publiek gemaakt werd.

En ziet, naar aanleiding van groote vergaderingen van volkshoofden in de nabijheid van Fort de Kock, waar twee dure eeden moeten zijn gezworen om zich met alle kracht tegen de belasting te verzetten, hadden ettelijke arresta-

ties plaats door den Controleur Westenenk van Oud Agam te Fort de Kock, waarvan het gevolg was opruiende optochten van duizenden protesteerenden naar het kantoor van dien Controleur. De aanvoerders werden door hem te woord gestaan, de leiders gevangen genomen en na veel geredeneer gelukte het dien controleur 's avonds de stad weer nagenoeg leeg te krijgen. Het bleek echter dat men elders het oog op Fort de Kock gericht had. Den volgenden dag bemerkte de Controleur van Loebok Basong tegenwerking bij het verzamelen van gegevens, terwijl het schoolbezoek zeer verminderde; hij vroeg nu een compagnie van Padang aan. Wel was er reeds een compagnie soldaten onder kapitein van Royen in de buurt, maar deze soldaten waren niet van patronen voorzien. Toch kwamen de hoofden onder den indruk van het machtsvertoon en werd met den aanslag voortgegaan. Ook in Tanah Datar en in het gebied van den Controleur van Loebok Sikaping werd militaire hulp verleend.

Al spoedig verspreidde zich nu het bericht, dat de hoofden om Fort de Kock den Controleur van Oud Agam om vergiffenis hadden gevraagd, en was dit blijde bericht van grooten invloed op de bestaande agitatie. Toch gaven de troepen te Loebok Basong en in Tanah Datar der *Sumatrabode* de schoone gelegenheid te wijzen op het hierboven aangehaalde woord van den minister. Het blad ging zelfs zò ver te zeggen: de bevolking legt zich erbij neer, waarschijnlijk omdat het geen wapens heeft; was zij echter in het bezit van wapens, dan zoude zij zich wel verweren... en het blad verspreidde in Maleische karakters een in de Maleische taal geschreven en aan een brug alhier (Padang) aangeplakte bekendmaking van de ons steeds nog eenigszins vijandige negorij Paoeh, dat ieder, die de belasting betaalt, een ongeloofige hond is.”

Ongetwijfeld zal in Holland wel het noodige over deze zaken gesproken en geschreven worden. Daarom is het van groot belang de vraag te beantwoorden: zou de beweging van thans, — of, laat ik mij juister uitdrukken — zou elke beweging onder de bevolking voorkomen zijn, indien men nog langer met de invoering van de belasting had getalmd?

Ik geloof van niet. Het zou al zeer naef zijn te veronderstellen, gelijk in 1891 in het *Kol. Verslag* werd vermeld, n.l. dat gewacht zou worden met de invoering eener geldelijke belasting, totdat de bevolking zelve tot het besef van de wenschelijkheid eener wijziging van belastingstelsel is gekomen. Juist dan zou men den elementen van verzet onder de bevolking gelegenheid hebben gegeven om door lange voorbereiding tot een veel betere organisatie te geraken.

Te oordeelen althans naar alles, wat voorgevallen is, moet men tot de overtuiging komen, dat de bedoeling der beweging alleen is geweest: protesteeren, — of om het nog veel be-

ter te zeggen: „probeeren de Kompani weer eens een koude rilling van angst te bezorgen”, teneinde daardoor ook ditmaal aan het reeds zoo lang dreigende spook van belastingbetalen te ontkomen. En als men dit spelletje overal in het gewest tegelijk uitgevoerd had, dan was het leed niet te overzien geweest, en was de toestand een geheel andere geworden. Men was b.v. te Fort de Kock nog niet klaar, toen de Controleur onraad bemerkte. Naar algemeen gezegd wordt, waren in Oud Agam afgezanten van het geheele gewest om Agam te vragen of men daar zoo maar de belasting wilde accepteren en of er niet nog eens zou geprobeerd worden de Kompani den doodschrik op het lijf te jagen met een algemeene beweging; men zwoer elkander trouw, enz. enz....

Door het krachtig ingrijpen van de bestuursambtenaren van Loebok Basong, Palembang en Fort van der Capelle werd dit verzet echter in de geboorte gesmoord. De militairen verscheenen direct ter plaatse; naar Java werd om aanvulling geseind. Maar hoe zoude het gegaan zijn indien op de 23 standplaatsen van bestuursambtenaren militaire hulp ware noodig geweest, om den menschen te toonen, dat het ditmaal der Regeering ernst was?

Ware aan de bevolking tijd gelaten, dan zou dit zeker gebeurd zijn en waren de kansen op succes van een eventueel verzet ook veel grooter geweest.

Moest ik mijn meening geven, dan zou ik zeggen: de woelingen veroorzaakt door de belastinginvoeringen hebben de toestanden alhier zuiverder gemaakt.

PERSKRONIEK.

INHOUD: De Nieuwe Courant over de belastinginvoering ter Westkust van Sumatra. — De heer Charles Boissevain in het Algemeen Handelsblad: „Op weg naar Tropisch Nederland”. — Een ontmoeting in de Roode Zee. — Het Algemeen Handelsblad over het „lamlendiig Atjeh-gesukkel.”

De Nieuwe Courant hoofdartikel over de belastinginvoering ter Westkust van Sumatra.

Na er aan herinnerd te hebben dat reeds sedert zeventien jaar sprake is geweest van de invoering dezer belasting maar de invoering telkens werd verschoven, zegt het blad:

„Zonder nu onvoorwaardelijk geloof te slaan aan de berichten, zooals die bladen ze geven, moet toch erkend worden, dat, naar allen schijn, het vormelijk raadplegen der hoofden in deze aangelegenheid is achterwege gebleven.

Nu kan dit een zeer groote fout geweest zijn. Indien werkelijk de centrale regeering, uit misplaatste zuinigheid, tot de overhaaste invoering bevel heeft gegeven en het gewestelijk bestuur zich hier niet met alle macht tegen heeft verzet, zoodat men te Batavia zulk een dwaas voornemen wel moest opgeven, dan is een fout begaan, zòd groot, zòd onvergeeflijk, dat daarover de verontwaardiging nauwelijks sterk genoeg kan worden uitgesproken. Hier zou werkelijk tegen beter in, om klein gewin een monsterachtige onhandigheid zijn bedreven, welke zeer ernstige gevolgen na zich kon slepen.

Juist in dat monsterachtige ligt echter het onwaarschijnlijke. Een oogenblik nadenkens kan de overtuiging bijbrengen, dat zij niet, althans niet in dezen vorm, begaan is. Het valt niet te veronderstellen, dat ten opzichte van een maatregel, aan welks voorbereiding jarenlang door de centrale bureau's en de plaatselijke ambtenaren is gewerkt, de kans op verzet, de middelen om het te vermijden of te temperen niet het voorwerp eener nauwgezette studie en van veel overleg hebben uitgemaakt; dat bij het opmaken van het plan voor de invoering met die nauwkeurig berekende kansen van verzet niet in de eerste plaats rekening is gehouden; en dat slechts aan het binnenkomen van den eersten belastingtermijn van een groote ton zou zijn gedacht, op straffe van het uitlokken van rustverstoringen, die de schatkist op veel grooter sommen gelds zouden komen te staan.

De veronderstelling is te kinderachtig dan dat men er lang over zou behoeven te spreken.

De quaestie, gelyk zij zich aan de regeering voordeed, zullen wij als volgt stellen:

Een zeer impopulaire belasting moet worden ingevoerd; er kan van geen terugtreden sprake meer zijn. Verzet, zij het dan ook lijdelijk, is stellig te verwachten.

Nu zijn er twee wijzen om in zulk een geval op te treden.

Men kan aan het uitleggen en het praten gaan, aan het vergaderen en beraadslagen. Tot eenig resultaat zal men bij die beraadslagingen comédie echter niet geraken. Het zal op een te looze betoogen uitloopen, waarmede de bevolking der Westkust zeer spoedig gereed staat. Ten slotte zal de wil van het Gouvernement toch moeten worden opgelegd. Zal de bevolking zich daar dan in schikken gelijk door velen wordt verzekerd, of zal het anders loopen?

Men kan daarentegen ook van de stelling uitgaan, dat in zulk een geval niet te zeer met teergevoeligheden rekening mag worden gehouden, welke toch niet kunnen worden ontzien, en dat het verreweg beter is de bevolking in eens voor een *fait accompli* te zetten, juist genoeg tijd latende voor eenvoudige en duidelijke uitlegging van de bijzonderheden van een maatregel, welke haar reeds in beginsel genoegzaam bekend kan zijn.

De uitingen van onwil, die zich dan in meer acuten vorm zullen voordoen, zullen gemakkelijker zijn te beheerschen, dan de plagende uitingen van lijdelijk verzet. Het is noodig, dat de bevolking, en dat zoo snel mogelijk, beseffe hoe het de regeering inderdaad ernst met de zaak is.

Waar men het algemeen over eens was, dat het gewest inzake belastinginvoering als een waar wespennest te beschouwen was, daar heeft men den ouden wijzen raad op te volgen, om, indien men zich aan zulk een nest waagt, dan ook snel en krachtig toe te tasten. Voor de opening van het nest met de in- en uitgaande wespen te parlementeeren en te schermutselen is gevaarlijk.

Welke van de twee methoden onder de gegeven omstandigheden als de ware en goede was te beschouwen, willen wij hier niet nader nagaan. Wij willen alleen betoogen, dat er voor dit snelle optreden der regeering wel nog een andere en meer rationeel verklaring is te geven, dan de kinderachtige, welke zoo maar voetsstoots door de Indische bladen, op gezag van enkele telegrammen, wordt aanvaard.

Het komt ons voor, dat men op de eene wijze er even zoogoed komen kan als met de andere. Altijd wanneer (wat wij tot op geleverd bewijs van het tegendeel aannemen) de ambtenaren en landsdienaren, gouverneur, resident, assistent-residenten en controleurs, mannen zijn, die elk voor zich en in verband met de anderen welen op te treden, gelijk het plan het vergt. Voor het succes komt het er minder op aan, welk stelsel men voert wanneer het maar op intelligente wijze door bekwame handen wordt toegepast. En men niet — door angst bekropen — halverwege van richting verandert om tot het andere over te gaan.

Hoogst noodlottig zouden wij het achten, wanneer in het stadium, waarin de zaak thans verkeert, in Nederland, bv. in de Volksvertegenwoordiging, dingen werden gezegd, welke bij de Maleische bevolking de meening zouden kunnen vestigen, dat men het hier met haar eens is. Geen flinker steun kunnen de aanstokers van het verzet verlangen dan dergelijke woorden van afkeuring over het bestuur, naar Padang geseind en door de plaatselijke bladen onder de bevolking gebracht.

Wel achten wij het, besluit de Nieuwe Courant, daarentegen wenschelijk, dat de regeering uitgenoodigd worde de Kamer en het land zoo snel en zoo uitvoerig mogelijk over de omstandigheden, waaronder de belasting wordt ingevoerd, in te lichten.

Ook uit rechtvaardigheid jegens de Indische regeering, die, geen mond hebbende om zich te verdedigen, steeds weerloos aan de ergerlijkste verdachtmaking van half-ingelichte persorganen blootstaat.

* * *

Onder het opschrift: Op weg naar Tropisch Nederland, vertelt de heer Charles Boissevain in het *Alg. Handelsblad* van zijn reis naar Indië. Hij is in de Roode Zee. De „Grotius” bevalt hem best. Alles is even fraai en goed. 's Morgens krijgt hij van den jongen een kopje thee op bed, deze stoere nazaat van de „stoutmoedige voorvaders”, die waarschijnlijk op minder comfortabele wijze naar Indië werden getransporteerd. Maar dit doet er niet aan toe. De „voorvaders”, die ook in de Roode Zee geweest zijn, waren er niet minder „stoutmoedig” om. Maar nu gaat hij vertellen:

„Gisteren dacht ik den geheelen dag geen land te zullen zien, maar de dalende Zon was onze Columbus en toonde ons een stout voorgebergte, scherp omljnd, zwart tegen de vuurroode dalende schijf.

Het was Ras Elba, een kaap, juist op de grens tusschen Egypte en Soedan en tegenover Yiddah op de Arabische kust.

Heerlijk warm zomerweder blijft het, 84 à 86 gr. Fahrenheit ongeveer, wat op zee volstrekt niet te

heet is. Het is dus niet de gevreesde hitte van de Roode Zee. Die komt later. Doch de afgelopen nacht was toch niet vroolijk. Er was een onaangename, klevrige, weë atmosfeer! Ge raadt nooit waaraan die mij, toen ik niet slapen kon, deed denken. Doch Dickens leeft in mijn herinnering; ik dacht aan den appel; dien, na hem een paar dagen lang in zijn zak bewaard te hebben, de heer Sawyer aan Arabella Allen gaf... „the apple was unpleasantly warm”.

Maar na dien broeiend-dampenden lauwe-appel-nacht was de ochtend weer zoo heerlijk!

Ik ben steeds vóór zes uur op, dan brengt Ali mij een kopje thee en heet water aan mijn bed. Wie verstandig is, gaat, dunkt mij, hier aan boord om tien uur naar bed en staat vroeg op. De ochtend is de lente van den dag; ook op ons schip.

Zoo in de eerste uren, als de dag jong en koel en wij nog frisch zijn, merken wij al het nieuwe op met de vreugde van hen, die den morgen liefhebben, maar als het water begint te steken van licht en de lucht trilt van hitte, dan ga ik naar mijn koele hut, waar de door electriciteit gedreven wit metalen waaijer een vroolijk stormwindje over mijn hoofd drijft, en dan ga ik schrijven of lezen. En dan is 't middag eer men 't weet.

Vandaag begon ik later, want er waait een fiksche bries uit het Noorden, en we bleven praten op 't benedendek.

Den wind hadden wij dus wel achter ons, maar keerden wij het aangezicht naar die zijde, dan kregen wij de koele stevig tegen ons gelaat, en wij herinnerden ons het gedicht van Nicolaas Beets aan 't Noorden, vanwaar heldenmoed, reinheid en alles wat goed is den dichter scheen toe te stroomen.

Maar niet over het Noorden spraken mijn vriend en ik, maar over dat reusachtige rijk oostwaarts van ons, dat wij, sinds wij op het schip zijn beter kennen door het boek van Charles M. Doughty: *Travels in Arabia Deserta* en door een paar boeken van Townsent, die ik vroeger las, maar waarvan de titels mij ontschieten.

Wij gaan nu sinds drie dagen langs de kust van Arabië, van 't ontzaglijk schiereiland, grooter dan Engeland, Frankrijk, Oostenrijk, Duitschland, Spanje, Italië, Scandinavië en Polen tezamen, van het vaderland van Mohammed, den profeet van Allah, wiens massieve, eenvoudige godsdienst Azië hervormde.

Volgt een heel verhaal, hoe Townsent dacht over de Arabieren. Verder:

„Juist schreef ik dit toen de vriendelijke administrateur mijn hut binnenkwam:

„Komt u eens gauw kijken, daar gaat de „Willem I” voorbij... neen, neen, vergeet uw stroehoed niet, de zon steekt!”

En daar zag ik vlak bij ons aan stuurboord de „Willem I” voorbijgaan. Een mooi schip! De seinvlaggen wapperden vroolijk tegen de witte lucht, vooral de mooie witte vlag met het roode kruis, ons behouden reis wenschende. Drie maal daalden de Hollandsche vlaggen op beide schepen en wij seinden onzen groot aan vaderland en geliefden.

In menig vrouwenoog zag ik een traan, want wij hebben moeders, die drie, vier kinderen achterlieten in Holland.

Hoe warm klonk het afscheidshoera!

Het was zulk een fier gevoel, dat mij het hart ophief, toen die twee schoone zusterschepen elkanter kruisten op de Roode Zee! Ik dacht aan mijn oudsten broeder, die zijn leven, zijn hart en denken wijdde aan de Maatschappij „Nederland”, die hij hielp oprichten, aan hem, den brughouwer naar Indië, wien ons land zoo veel verschuldigd is, en toen ik tot de kleine vrienden terug ging, om naar belofte hun den lierzang op den handel uit den Bijbel voor te lezen, hokte mijn stem een beetje in den aanvang. Als men ouder wordt, is men niet zoo goed bestand meer tegen emotie.

En als slot deze impressie:

„En nu ben ik moe en ga ik lunchen. De Roode Zee is bevolkt voor mij met: bijbelvolk. Ze is de handelszee en nooit zal ik vergeten de ontmoeting met de „Willem I”.

Dat zijn nu nog eens verhalen over een reis naar Indië.

* * *

Naar aanleiding van het dezer dagen alhier door de bladen ontvangen telegram uit Batavia, waarin melding werd gemaakt van een klewang-aanval in Djeumpa en tevens dat het Atjeh-verslag over Februari ongunstig luidt, merkt het *Alg. Handelsblad* op, dat de Atjehers in het Telok Seumawesche juist in die maand zeer roerig zijn geweest.

„Alles dus, zegt het *Alg. Handelsblad*, in en van uit datzelfde Telok Seumawesche, waaromtrent onze correspondent te Koeta Radja ons laatstelijk nog schreef, dat men er, afgescheiden van de bepleite troepenversterking, op de thans gevolgde manier niet komt.

In overeenkomstigen zin liet zich ook de correspondent te Koeta Radja van de Deli-Courant uit, waar hij het volgende in het midden bracht:

„Waar gansch de bevolking nog aan het verzet schuldig staat, is de eenige weg om er een eind aan te maken, althans een begin van het eind: rechtvaardige gestrengheid. Het is mij niet onbekend, doch wel onverschillig, dat velen dit afkeuren, maar als bekend moet ondersteld worden, dat

vroegere aanvoerders in den guerilla en bedwingers daarvan ieder op hun wijze de uiterste gestrengheid, ja zelfs wreedheid als het eenige en nog meest humane middel tot het beëindigen van den krijg hebben aanbevolen en met succes hebben gebruikt. Hoezeer ik op den voorgrond stel den plicht, dat wij als beschaafde natie den oorlog hebben te voeren en niet op de wijze der Atjehers, en ik toejuich, dat wreedheid als altijd noodeloos streng gestraft wordt, toch noem ik het onredelijk en onzedelijk voor hardheid tegenover den vijand terug te deinzen."

We kunnen niet nalaten op te merken, zonder dat iemand zich dit persoonlijk heeft aan te trekken, dat het te wenschen ware geweest, dat van den beginne krachtiger verzet ware aangegeekend tegen al die commérages, waaraan zoowel hier te lande als in Indië maar al te zeer gehoor werd verleend, ten nadeele van een der grootste belangen van Indië zoowel als van Nederland.

De beëindiging van den Atjeh-oorlog toch, waarnaar wij allen zoowel uit politiek oogpunt als ter wille van de humaniteit haken, werd toch steeds en wordt nog tegengewerkt door hen, die niet willen of niet kunnen inzien, dat oorlog oorlog zijn moet, wil men tot den vrede komen. Op hen en ook op diegenen, die terugdeinsden de verantwoordelijkheid te aanvaarden voor de noodzakelijke gevolgen van den oorlog, valt de schuld voor al het bloed, dat gevloeid is tengevolge van 't lamlendig Atjeh-gesukkel, dat steeds, wanneer de einduitkomst als voor het grijpen scheen, deze weder terugdrong, ter wille van de humaniteit?

De morele dader valt dikwerf niet in de termen der strafwet, maar is onzes inziens daarom niet minder schuldig.

En zoo de balans van den Atjeh-oorlog met al zijn wisselingen en de gevolgen daarvan werd opgemaakt, zouden velen, die nu het reclame-geschetter toejuichen en bijvallen, versteld staan over wat zij, die de humaniteit heeten te dienen, aan het Atjehsche volk, dat ze zoo vreeselijk, zoo ontzaglijk liefhebben, aan onze soldaten, die toch ook menschen zijn, hebben misdreven, over de stroomen bloeds, die noodeloos vergoten werden ter wille van een stokpaardje, een hersenschim!

Wat zal het Amsterdamsche blad nu wel zeggen, nu generaal Van Daalen van zijn post ontheven is? Niet eens „eervol" en zelfs zonder een bedankje voor zijn toch ongetwijfeld trouwe diensten aan den lande bewezen.

Het zijn inderdaad fraaie toestanden.

Uit de O.I. Mail.

De jongste mail bracht ons helaas opnieuw Bandjir-berichten

uit verschillende streken van Java.

De Resident van Soerabaja deelde 30 Maart mede, dat tengevolge van de overstromingen in de afdeeling Grisee van zijn gewest, zijn mislukt 548 baoes bibitaanplantingen, 1146 baoes padiaanplantingen, 67 baoes tegalans en 1 tuin.

Intusschen ontving de Resident daarna bericht, dat den 9en April de kali Lamong in genoemde afdeeling, tengevolge van zware regens, weder buiten hare oevers trad en dit ook met de Solo-rivier het geval was, waardoor weder een groot aantal bouwgronden werd overstroomd.

De in heerdienst onderhouden dijk van Sembajat naar de sluis Bedanten (rechteroever van de Solo-rivier) brak op 3 plaatsen door, terwijl bovendien nog verschillende verzakkingen van den Solodijk werden geconstateerd.

Volgens een globale raming, heeft het bandjirwater p.m. 1000 baoes sawah en p.m. 2000 baoes vischvijvers overstroomd. Voor herstel der wegen werd sedert door den Resident een bedrag van f763.— beschikbaar gesteld, terwijl voorts nog fondsen in uitgaaf werden gesteld tot een bedrag van f283.30 voor herstel van den heerdienstweg van Boengah naar Sidajoe en door den Assistent-Resident van Grisee sedert gelden zijn aangevraagd voor herstel van den vorenvermelde doorgebroken heerdienstdijk.

Ook in de afdeeling Lamongan werd weder eene overstroming gerapporteerd, waardoor o. a. het verkeer van de stoomtram der Nederlandsch-Indische Spoorweg Maatschappij op het traject Babat Boverno moest worden gestaakt.

Omtrent de door de verschillende bandjirs in laatstgenoemde afdeeling veroorzaakte schade, werden nog geene nadere gegevens ontvangen. Voor den bouw van twee noodbruggen tot dadelijk herstel van de passage langs eenige wegen in deze afdeeling, werd door den Resident eene som van f222.— beschikbaar gesteld.

Verder werd door meergenoemden Resident bericht ontvangen, dat in de maand Februari ook in de afdeeling Soerabaja eene overstroming van de kali Lamong heeft plaats gehad,

terwijl tengevolge van zware regens verschillende desas onder water liepen. Den 9den April trad ook in deze afdeeling de kali Lamong weder buiten hare oevers.

De overstroomde sawahs herstelden zich hier volkomen. Van de geteisterde bibitaanplantingen gingen er echter 12½ bouws verloren, waarvoor evenwel reeds nieuwe bedden zijn aangelegd.

De Resident van Soerakarta deelde 30 Maart mede, dat, volgens de ingekomen rapporten, de schade door de overstromingen aan huizen, huisraad en te veld staande gewassen teweeggebracht, in de afdeeling Soerakarta geschat wordt op ruim f5500.

De Resident van Rembang deelde 24 Maart mede, dat de laatste bandjir in de Solo-rivier in de districten Rengel en Rembes, der afdeeling Toeban, 11000 baoe sawah en 2000 baoe tegalvelden en erven heeft geïnundeerd.

In de dijken waren drie doorbraken, t. w. 2 bij Beron, over p.m. 40 Meter lengte, en een bij Kandangredjo, over ruim 300 Meter lengte.

De tweede gewassen op de overstroomde tegalvelden en erven zijn dood, en van de 11000 baoe sawah zullen tusschen de 4000 en 5000 baoe mislukken. De schade wordt begroot op f300.000.

Gedeeltelijk zal dit gecompenseerd worden door beteren tabaksoogst, tengevolge van achtergebleven slijb.

De Resident heeft onmiddellijk f5000 ter beschikking van den Assistent-Resident van Toeban gesteld voor herstel der dijken, daaraan kunnen zij, die nooddriftig zijn, dan een daggeld verdienen.

* * *

Uit Koeta Radja schrijft men aan het N. v. d. D. v. N.-I.:

„Een poos geleden werd hier vrij groote sensatie gewekt door de volgende advertentie:

VENDUTIE

van gecireerde meubilaire goederen in het huis

vroeger bewoond door

TOEANKOE MOHAMMAD DAOED, SCHOOLWEG,

OP DONDERDAG, den 12 Maart '08, des namiddags ten 6 uur.

Nader bij strooibiljetten te specificeren.

Daags te voren van 6—8 uur te bezichtigen.

De Venduhouders:

C. DE LOZANNE & Co.

Die sensatie sproot niet zoozeer voort uit het feit, dat er vendutie werd gehouden bij den Pretendent Sultan — immers, men wist, dat hij verbannen was, en zeker voorloopig niet in Atjeh zou komen — maar eerder uit de omstandigheid, dat deze vendutie werd gehouden voor het Gouvernement.

Men wist te Koeta Radja dat het huis, sinds zijne onderwerping door den Pretendent-Sultan bewoond, hem door het Gouvernement van Ned. Indië in bruikleen was afgestaan. Ook was dit door het Bestuur voor hem gemeubeld. Maar men was algemeen er van overtuigd, dat Toeankoe Mohammad Daoed die meubels had cadeau gekregen van het Gouvernement, en men vond het schriek, om, nu de Sultan nauwelijks weg was, zijne meubels „ten bate van den lande" te gaan verkoopen.

Ik voor mij geloofde het ook niet aanstonds dat het Bestuur zoo onvorstelijk zou optreden, en ik heb derhalve, speciaal om in deze zaak zeker te gaan, iets op die vendutie gekocht. En zoo waar, er stond op mijne vendue-rekening: „wegens op de openbare verkooping van den heer Ryckmans — den Ass. Resident van Groot Atjeh — gekochte goederen."

Onder welke „baten" de opbrengst dier vendutie, en de eventueel daarbij behaalde winst op de begroting zullen paraisseeren, weet ik niet.

Maar schriek, *mesquin*, inhalig en bekrompen blijft de zaak. En voor „kwaadwillige" hoofden die zich mochten willen onderwerpen, is het geen bijzonder aantlokkend voorbeeld, dat hier wordt gegeven, en dat natuurlijk alom bekend wordt.

„Eerst geven, en dan terug nemen... het Gouvernement, de Keumpenie, blijft zich toch altijd gelijk", zullen ze denken.

De gevangen vorst van Boni, die te Bandoeng werd beknibbeld op zijn toelage, de verbannen Sultan van Atjeh, wiens meubelen ten voordeele van het land worden op vendutie gebracht...

Vorstelijk is anders!...

* * *

RINCK.

Groote voorraad

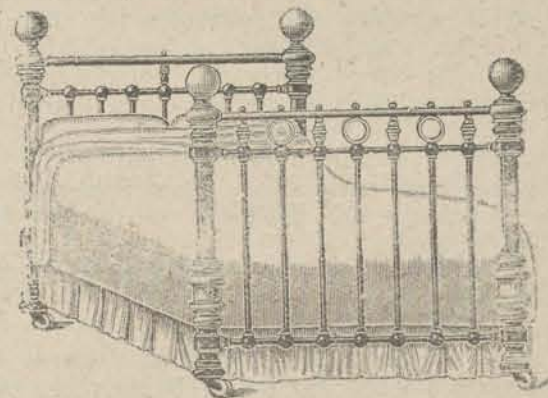
Taschjes, Portemonnaies, Portefeuilles

enz. enz.

Alle LEDERWAREN en ETUIWERK, alles wordt bij mij vervaardigd, alsook gerepareerd.

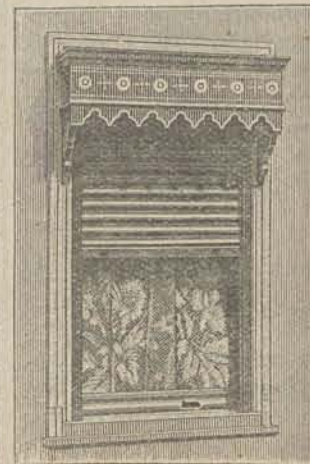
Fabriek en Magazijn MOLENSTRAAT 54 b. d. Prinsestraat.

Th. A. A. SIMONIS, 34 GROENMARKT DEN HAAG, over de Prinsestraat.

Ledikanten, Spring- Kapok- en Paardenharenmatrassen, etc.

in groote keuze, billijke prijzen en solide qualiteit.

Heineken's(oudste)
Glazenwasserij
Stoom Jalouzieën-
& Rolluikenfabriek

KETTINGSTR. 6,
DEN HAAG.

v.h. Drie Hoekjes 3.

Telefoonnummer 2478.

AMSTERDAM, van der Helstraat 1.

UTRECHT, Potterstraat 20.

GILVERSUM, - ARNHEM, - NIJMEGEN.

's Lands Wijs.

Van de overbevolking van Java gesproken. Er zijn in de Preanger nogal wat nieuwe landbouwendernemingen gekomen in den laatsten tijd. Wat is bij zulke zaken de grootste moeilijkheid? vraagt de *Preanger Bode*. Wat is de eerste vraag, die bij elke nieuwe onderneming gesteld wordt? Deze: is er wel volk te krijgen?

Want dat is bijna niet mogelijk. Er worden huizen voor de koelies gebouwd. De administrateurs koopen rijst op in het groot, opdat het volk een goedkoop dagelijksch voedsel zal hebben, en worden hooge loonen uitgekeerd, en nog kan men niet de werkrachten krijgen die men wenscht.

De menschen werken een dag of veertien, en dan snijden ze weer uit naar hun negerie, voor één of twee weken. Want dan hebben ze voorloopig alweer geld genoeg verdiend. En dat dient eerst kalm verteerd te worden.

En dan liggen er in de Preanger nog een 800.000 bouws grond ongebruikt, die door de regeering worden vastgehouden.

* * *

De

N.-I. Toeristen-vereeniging.

over wier oprichting „Oost en West” zich zoo zeer verheugt, en waarvan de heeren Mr. Ed. H. Winkelman en J. M. Gantvoort, resp. commissaris en directeur van het „Hotel des Indes”, Ginjaolen en Cornets de Groot, vertegenwoordigers van de s.s. Mijen „Nederland” en „Koninklijke Paketvaart Maatschappij” bestuursleden zijn, kreeg van de *Javabode* een lesje in... kiesheid. Dit blad zegt o. m.:

„De Toeristenvereeniging is een Zondagskind en haar doel is ons ten zeerste sympathiek. Maar, gelijk gezegd, wij betreuren het, dat bij het benoemen van bestuur en secretaris, de kiesheid niet beter is betracht, om den schijn, van met gouvernementsgeld ten eigen bate profijt na te jagen, te vermijden.

En wij zijn er van overtuigd, dat de regeering bij het verlenen van volgende subsidiën, te dezen opzichte het noodige voorbehoud zal wenschen te stellen.”

Het N. v. d. D. v. N.-I. merkt naar aanleiding hiervan o. a. op:

„Ergo moeten volgens de *Javabode* in het bestuur eener vereeniging louter mannen zitten die géén belang hebben bij het welslagen er van. Ter wille van de kiesheid.

In het bestuur der Toeristen-vereeniging hadden, zoodra de Regeering die zaak ging steunen, zitting moeten nemen: één zendeling-leeraar, een klerk bij de Postspaarbank, een onderopzichter van den Waterstaat, en de administrateur van de begraafplaats alhier.”

Een goed begin voor de vereeniging is zeker het bezoek van den heer Gordon Bennett met zijn jacht „Lysistrata” van Singapore, die 6 April j.l. te Batavia was aangekomen, vergezeld van den hertog en de hertogin de Camastra, den hertog Eboli, de baronesse Von Reuter en den heer P. Mitchell, die allen hun intrek hebben genomen in het Hotel des Indes, waar ook hun talrijke bediendenstoet onder dak is gebracht. De eigenaar van het hotel had 2 automobielen naar Tandjong Priok gezonden om zijn hooge gasten af te halen, maar daarvoor werd bedankt: men had zelf auto's aan boord, die onmiddellijk na de landing voor gebruik gereed waren, zoo lezen wij in het *Bat. Nieuwsbl.*

Het jacht meet netto 626 en bruto 1942 registertons, de machines kunnen 6000 P.K. ontwikkelen. Aan boord bevinden zich twee stoombarakassen, een motor-, vijf gewone en twee reddingbooten, zoodat de veiligheid der opvarenden volkomen verzekerd is. De heer Bennett is zelf gezagvoerder, en wordt bijgestaan door 4 stuurlieden, 6 machinisten, 1 electricien en 1 operateur voor draadloze telegraphie — en een bemanning van 91 schepelingen. Voorts zijn aan boord een geneesheer en een administrateur.

Het gezelschap denkt een paar weken over Java te reizen, om daarna den steven te wenden naar Caïro.”

In verband hiermede viel ons op wat de Djodjassche correspondent van de *Locomotief* schrijft aan zijn blad:

„Een goed werk voor de vereeniging tot bevordering van het vreemdelingenverkeer in Nederlandsch-Indië zou zijn, er bij de Regeering met kracht op aan te dringen dat de brug over de kali tusschen Moentilan en den wijd vermaard

den Boroboedoer weer eens flink en deugdelijk in orde wordt gemaakt. 't Is nu al drie of vier jaren geleden dat die brug door een bandjir grootendeels werd weggeslagen, en nog steeds laat de herstelling op zich wachten, zeer ten ongerieve van de vreemdelingen, die van uit Djokja het grootste en meest grootsche Hindoe-bouwwerk der ouheid op Java willen gaan bezichtigen.”

* * *

Het

Eerste Indisch Theosofisch Congres

werd met Paschen bij den Boroboedoer gehouden. De heer W. B. Fricke zou als voorzitter optreden.

Aan geen enkel theosoof zal deze veteraan van de beweging onbekend zijn; na gedurende een 12-tal jaren de functiën van algemeen secretaris der Nederl. afdeeling te hebben vervuld, werd hij ten vorigen jare door mevrouw Annie Besant tot den verantwoordelijken post van recording-secretary der gansche vereeniging geroepen, en thans door haar uit Britsch-Indië tot bijwoning van het congres op Java afgevaardigd.

* * *

Een veeg teeken is zeker de

verkoeling tusschen Japanners en Chineezzen,

waarvan wij in de Indische bladen lezen. Bij de vorige bezoeken van Japansche oorlogsschepen heerschte er groote belangstelling onder de Chineesche bevolking, doch bij het tegenwoordig bezoek blijven deze bewijzen van sympathie achterwege.

Men neemt nu in Chineesche kringen zelfs geen notitie van de thans ter reede liggende Japansche oorlogsbodems.

WEST-INDIË.

Suriname.

Met de verscheping van bananen is den 30en Maart l.l. een aanvang gemaakt, schreef *Onze West*, niet omdat er zooveel vruchten waren, maar omdat het tijdstip van verscheping was vastgesteld en de booten ter afhaling van de lading aanwezig waren.

De inlading vond zonder moeilijkheden plaats. Het ss. *Coppename* lag op stroom ter noogte van pl. Voorburg. De vruchten werden aangevoerd in ponten, die door een Gouvernementsstoombarkas langs zijde gesleept werden. Hier werd de lading door luiken ingenomen en stuk voor stuk gekeurd door ambtenaren van de Fruit Company, waarna de goedgekeurde vruchten in de afgekoelde ruimte geborgen werden.

Het moet in de tropen een eigenaardige gewaarwording zijn, zoo'n afgekoeld ruim binnen te treden, waar de temperatuur Zaterdag daalde tot beneden 40 gr. Fahrenheit, dus niet zoo heel veel boven het vriespunt. Als regel zal echter de temperatuur op 50 à 60 graden worden gehouden.

De verscheping bedroeg slechts 2894 bossen. Het grootste aantal werd geleverd door de plantages Dordrecht en Katwijk. Viel de hoeveelheid tegen, de hoedanigheid van de vruchten werd gunstig beoordeeld. Voor het meerendeel waren het „full bunches”, dat zijn bossen van tenminste negen handen. Van de aangeboden bossen werd ongeveer 10 percent afgekeurd. Voor een goed deel kwam dit doordien eene onderneming een groot aantal bossen van niet voldoende rijpheid had geoogst. Verder werd een aantal bossen afgekeurd wegens overrijpheid, terwijl een betrekkelijk gering gedeelte wegens beschadiging werd afgewezen.

De bananenbooten zullen voortaan geregeld elken Zaterdag uit de kolonie vertrekken. De eerste maanden zal de verscheping van bananen echter van weinig betekenis zijn.

De oorzaken van dezen tegenslag zijn verschillende, maar allen zijn het er over eens dat om de zaak nu goed op pooten te zetten, geld noodig zal zijn.

Wij meenen hierbij in herinnering te moeten brengen ons advies, hetwelk het bestuursvoorstel in zake de hevea-cultuur in Suriname ons in de pen gaf. Wij hebben er toen tegen gewaarschuwd om te veel hooi op de vork te nemen. Beter eene zaak goed aangepakt, dan half en dan weer wat nieuws te probeeren.

Men late de Hevea-cultuur aan het particulier initiatief over en bestede de daaraan ten koste te leggen bedragen of het deel, dat voor het beoogde doel noodig wordt geacht om aan de ba-

nanen-cultuur het succes te verzekeren. Dat zou, dunkt ons, de aangewezen weg zijn.

Halfheid? Heeft het niet zus of zoo gescheeld, dat van de voor de goud-industrie zoo gewenschte doortrekking van den spoorweg tot Dam niets zou komen, zoodat ook met den spoorwegaanleg half werk zou zijn verricht?

Geukkelig is dat gevaar bezworen, dat op fictieve gronden het spoorwegvraagstuk en daarmee de toekomst der goud-industrie ernstig bedreigde.

De placers adn de Sarakreek zijn uitgeput, werd toen in alle wijsheid uitgemaakt, en wat leert nu de ondervinding?

Het volgend bericht uit *Onze West* spreekt duidelijker genoeg.

„Van het plaser Drie Gebroeders aan de Sarakreek is onlangs ruim 40 kilogram goud aangevoerd, als product verkregen in vijf weken werken. Het plaser is uitgegeven in onderhuur. Er werken ongeveer 400 personen.

Dit goud is verkocht voor ruim f 40000. Aan retributie werd aan 't Gouvernement f 2600 betaald.

Deze belangrijke productie werpt een eigenaardig licht op het praatje dat men destijds verspreidde, dat nameijk de terreinen aan de Sarakreek vrijwel uitgeput waren, welk praatje een argument was om de doortrekking van den spoorweg naar Dam te ontraden.

Zulke vondsten stemmen ons ook steeds sceptischer tegenover de theorieën en hypothesen van zekere geleerden, die na munitieus onderzoek niet anders dan sporadisch hier en daar sporen van goud konden ontdekken.

De kolonie is a.s. goudland door die geleerden de dood verklaard, doch de stervende maakt het vrij wel.”

Mogelijk zullen we ook beter doen met niet dadelijk uit de aanvankelijke resultaten, met de werving voor het Nederlandsch-Indische leger in de kolonie verkregen, op te maken, dat daarvan zoo goed als niets terecht zal komen.

Dat die uitkomsten voorloopig niet al te gunstig zijn, blijkt wel uit het volgend, aan *Onze West* ontleende bericht:

„Van de negen candidaten, die geneeskundig goedgekeurd waren voor den dienst in de Oost, heeft zich een, met name Mc Intosh, teruggetrokken. In plaats van het aangevraagde tiental zullen er dus slechts acht naar Nederland vertrekken. Wat de uitslag van de proef ook moge zijn, dit is nu reeds gebleken, dat van eenigszins beduidende aanwerving van militairen voor de Oost in Suriname geen sprake zal kunnen zijn.”

PERSONALIA.

P. W. Hartelust.

Naar de *Javabode* meldt zal de, na een ruim 30-jarigen dienstdienst met pensioen den dienst verlatende assistent-resident van Meester Cornelis, P. W. Hartelust, binnenkort benoemd worden tot lid, tevens secretaris der Mindere welvaartcommissie.

Ditzelfde blad deelt mede hoe op 5 April j.l. in de gewezen landraadzaal, achter het residentiekantoor te Meester Cornelis, bijeengekomen zijn de heeren Slangen, aspirant-controleur, de Vogel, commies, van Geelen, rooimeester, de schouten Nijland en Geertsema, de hoofddjaksa van Batavia, Raden Baten Djaja Negara, de demangs van Meester Cornelis en Kebajoeran, de djaksa en de adjunct-djaksa van Bekassi, de luitenant der Chineezzen en nog tal van andere Europeesche en inlandsche belangstellenden.

Het doel was, den afgetreden assistent-resident P. W. Hartelust vaarwel te zeggen en hem een zichtbaar blijk van hulde aan te bieden, bestaande uit een zilveren inktkoker met inscriptie en een foto, waarop al de ambtenaren van de afdeeling waren vereenigd.

Door den heer Palm werd het eerst het woord gevoerd en daarna door Raden Baten Djaja Negara, als gewezen djaksa van Meester Cornelis en uit naam van het inlandsch personeel.

De heer Hartelust was ten zeerste getroffen door de betoonde sympathie en in hartelijke woorden dankte hij degenen, die hem zoo vriendelijk daarvan blijk hadden gegeven.

* * *

Dr. Scho'tens.

Naar *Onze West* vernam zou Dr. Scho'tens, geneesheer-directeur van het krankzinnige gesticht Welfenbittel, eervol ontslag aanvragen,

en in den loop van April de kolonie Suriname verlaten.

Deze ontslag aanvraag zou een gevolg zijn van zijn benoeming tot geneesheer aan het krankzinnigengesticht te Buitenzorg, waarheen hij in October zal vertrekken.

Gedurende den tijd, in Europa door te brengen, zal Dr. Scholtens, ingevoege opdracht van den minister van koloniën, verschillende binnen- en buitenlandse gestichten en klinieken bezoeken.

* * *

Albert Vogel. J. Duran.

De Hollandsche artisten schijnen de Oost voor een Golconda te houden — hetgeen overigens geen verwondering behoeft te baren, als men weet dat b.v. Albert Vogel binnen een jaar tijds bijna een ton gouds bij elkaar deelde.

Begin April is te Batavia aangekomen de heer J. Duran. Wie herinnert zich dezen voortreffelijken serio-komiek niet uit *Miss Helyett* met mevrouw Kämmerer-Amsel en uit *Fijne beschuiten* van Justus van Maurik?

Welnu, de heer Duran zal met zijne echtgenoot en nog een dilettant van Batavia een reeks voordrachten geven van allerlei aard: moppen in het genre van Nap. de la Mar, duetten met zijne vrouw, monologen met wisselrollen als in de *Brand in den Jonge Jan*, en ten slotte pikante dingsigheidjes vol actualiteit.

Men vrage voor het komende jaar dubbel traktement, merkt de *Javabode* er bij op.

Van Vreemde Koloniën.

De Noordwest-grens van Engelsch-Indië.

Het begint in het engsch-indisch Atjeh weer roerig te worden. Men had gedacht dat na de tuchtiging van de Zakka-Khels het nu weer een tijdje rustig zou zijn in de buurt. Maar dat blijkt een misrekening te zijn geweest.

Toen de expeditie tegen de Zhakka-Khels in vollen gang was, deden de molahs een beroep op de Mohmands om hun stamgenooten te hulp te snellen. Dat beroep faalde niet, doch al de hulp troepen kwamen te laat en de Mohmands, die in een opgewonden stemming verkeerden, begonnen toen invallen te doen in de grensstreken van Pesjawoer. Zij plunderden verscheidene huizen en voerden een Hindoe gevangelijk mede, die echter door een trouwen aanhanger van het gouvernement, Goelam Khan van Pandiala, werd ontzet. Deze nam ook twee der plundersaars gevangen, wat tot weerwraak van de zijde der Mohmands leidde.

Reeds zijn 3000 man troepen door generaal Willcocks bij Sjabkadr geconcentreerd, om zoo noodig tegen de Mohmands op te trekken, die in drie afdeelingen, ter gezamenlijke sterkte van 1000 man, aan de grenzen staan.

De houding dezer lieden op dit oogenblik wekt eenige verbazing, daar de oogst rijpt en dit gewoonlijk de rustigste tijd aan de grens is.

Evenals ten onzent in Atjeh rijst nu ook aan de Noordwest-grens de vraag, hoe de lieden aan de overzijde steeds aan wapens komen. De laatste berichten luiden, dat heele ladingen wapens en munitie in de verschillende havens, aan de Perzische golf, met name op de kust van Oman, worden aangevoerd en van daar haren weg vinden naar Seistan en Afghanistan, om ten slotte in handen te komen van de onrustige grensbewoners.

Dezen schijnen in hante houding te worden gesteund door de Afghaansche ambtenaren, die den molahs niets in den weg stellen, om in Afghanistan de lieden aan te zetten, om zich bij de Mohmands te voegen. Dezen zien daar ook steeds het aantal hunner strijders toenemen, zoodat, tenzij de Emir daar een stokje voor steekt, nog een warm potje voor de Engelschen op het vuur staat.

* * *

Paarvisserij bij Mindanao.

De *Mindanao Herald* meldt, dat naar luid van de jongste berichten, parelschelpen in overvloed in de golf van Davao zijn te vinden. De bedden werden ontdekt door den heer Awad, die met de gebroeders Saleeby in een onderneming betrokken zijn bij Davao. Deze bedden bevinden zich in den smalle doorgang tusschen het stadje Davao en het eiland Samal.

Er zijn daar thans vijftien loggers aan het werk, w. o. 2 of 3 van de Japansche Ohta

Development Company.

De directeur van een der maatschappijen bevond zich onlangs te Mindanao en meldde dat enkele loggers somwijlen tot een ton schelpen ophalen in vijf dagen, d. i. voor een waarde van omstreeks 1500 gulden. Er werden tot nu toe geen waardevolle parels gevonden.

De Japanners werken hier up to date. Zij hielden er twee naphtha-booten op na, die de loggers steeds van het noodige voorzien en de vangst overnemen, waardoor veel tijdverlies wordt bespaard.

Er is tot nu toe weinig aandacht geschonken aan de bodemschatten der zee in die streek en men vermoedt, dat bij ernstig onderzoek nog meer zal worden gevonden.

* * *

Een kijkje in Tongkin.

Aan een korte reisbeschrijving in de *Ost-asiatische Lloyd* wordt het volgende ontleend, betreffende de hoofdstad van Tongking, Hanoi, en de voorgelegen haven Haiphong.

Haiphong is een vriendelijke kleine plaats en maakt met zijn reine, breede straten, die met boomrijen zijn afgezet en zijn vriendelijke huizen een volmaakt Europeesch indruk. Het plaveisel vooral is uitstekend. Toen de Franschen omstreeks twintig jaar geleden Tongkin annexeerden, hebben zij blijkbaar bij den aanleg van wegen reeds rekening gehouden met het latere automobielverkeer. Intusschen zijn er van die nieuwerwetsche voertuigen hier thans nog slechts weinig, maar daarvoor vindt men er de makkelijkste riksja's ter wereld, met luchtbanden, die geruischloos door de lanen glijden en hier pousse-pousse worden geheeten. Ook hier wordt, afgezien van eenige groote Fransche en een groot Duitsch huis, de handel in hoofdzaak gehouden door Chineezzen, die zich hier gevestigd hebben. Onder de inboorlingen, de Annamieten, wordt weinig ondernemingsgeest aangetroffen. Zij komen in hunne gewoonten veel meer overeen met de indische volksstammen; zij dragen het haar aan het achterhoofd in een knotje saamgebonden, een kleine, witte tulband op het hoofd, kleeden zich in leelijke stoffen, waarvan de kleur op die van bruine aarde gelijkt, gaan meest blootsvoets en maken met hun door het eeuwig sarih-kauwen zwarte tanden een weinig aangename indruk. Den modedames in Europa wil ik wel verraden, dat zij met haar groote hoeden volstrekt niet het toppunt der schepping hebben bereikt en gerust nog een paar voet middellijn er op toe kunnen leggen; haar annamitische zusters dragen sedert duizendtallen van jaren stroohoeden, die een omvang hebben zoo groot als het rad van een rijwiel.

Van Haiphong brengt een spoorweg met smal spoor, maar zeer geriefelijk, de reizigers in vier uren *) door vlak, half onder water staande rijstvelden naar de hoofdstad Hanoi. De spoorwegaanleg heeft veel geld gekost, daar de lijn over een grooten afstand moest worden opgehoogd. Hanoi zelf is ook in een vlakte en te midden van rijstvelden gelegen, maar een groot meer buiten de stad en een klein daarbinnen, verleenen aan de stad een vriendelijk karakter, waartoe ook de zorgvuldig onderhouden boompartijen en grasvelden veel bijdragen. Slechts zelden verdwaalt een vreemdeling hier heen, en 't ontbreken van handel en internationaal verkeer drukt op Hanoi den stempel van een kleine fransche provinciested en garnizoensplaats. Hier ligt een betrekkelijk groot garnizoen, want Tongkin is thans nog geen kolonie, maar slechts een protectoraat, dat zoogenaamd door 'n knaap als schijn-keizer wordt geregeerd. (De verhaler verwacht hier Tongkin met Annam.) De bevolking komt daarom af en toe in opstand, zonder dat dit hier wat geeft, en op de noordoost-grens waar het vreemden-legioen ligt, duurt de guerilla met de chineesche moordenaarsbenden steeds voort. De Annamieten zelve worden ook bij het leger ingedeeld, natuurlijk altijd met een compagnie Fransche troepen er achter. Zij zien er in hun blauwe uniform met roode opslagen, gele slobkousen en de kleine bamboehoeden heel goed uit. Heel Hanoi vindt des avonds zijn ontspanning in het korso naar den wonderschoon aangelegden botanischen tuin, waar het bij de militaire muziek van equipages en riksja's wemelt, terwijl de zon in vurige kleuren ondergaat en de wondervolle palmboschjes en alleëen nog éénmaal vergulst. Want

wij zijn hier al in de tropen en trots menigen koelen dag, waagt zich ook in den zoogenaamden winter niemand zonder een zonnenscherm op straat. In den tuin zelf zijn eenige tijgers en olifanten, mooie trotsche en wilde exemplaren, die men het aanziet, dat zij niet in de gevangenschap geboren werden; in de bergen in het binnenland moeten ze nog veelvuldig voorkomen en zich niet zelden tot in de onmiddellijke nabijheid der stad wagen.

Met de electricische tram kan men een half uur ver het binnenland ingaan, naar het zoogenaamde „village du papier”, waar de heere bevolking op primitieve, maar in elk geval goedkope manier papier fabriceert; op den terugweg bleven wij aan den oever van het meer een wijje vertoeven, om aan het beroemde, groote Boedha-beeld een bezoek te brengen. De typisch-chineesche tempel is wel is waar erg verwaarloosd, maar des te zorgvuldiger schijnt men voor het Boedha-beeld zelf te zorgen, dat twintig voet hoog zich in den tempel verheft. „Tegen zonlicht te beschermen”, schijnt daarbij het wachtwoord te zijn, want niet alleen is het in den tempel zelf bijna donker, maar men heeft daarbij nog het reusachtig bronzen beeld met een omhulsel van rood doek voorzien, dat van de zoldering afhangend, het Boedha-beeld bedekt als een theewarmer. In elk geval heeft deze Boedha het veel behaaglijker dan zijn collega te Kamahoera bij Yokohama, die niet eens een dak boven zijn hoofd heeft. De tempelbedienden lichten het scherm en lichten met een lampje bij, door welks flikkerenden schijn de omtrekken van het reuzenbeeld flauw zichtbaar worden.

Interessant is het, in den vroegen morgen in de inlandsche stad rond te slenteren, en dit ongetwijfeld vreeselijk vuil, maar arbeidzaam volkje bij den arbeid gade te slaan. Of ze werkelijk veel vuiler zijn dan de Chineezzen, valt moeilijk te beslissen; misschien zijn het hoofdzakelijk de ongelooflijk leelijke kleur der kleding en de afstootende, door het betelkauen zwarte tanden, die het volk zoo onsympathiek maken. En in stede van den eleganten Chineeschen staart dragen allen het haar in een verward knotje aan het achterhoofd samengebonden. Maar interessant was het volkje toch, zoo als ze daar ineengehurkt zaten en met onuitputtelijk geduld in het donkere ebbenhout kleine stukjes parelmoer inlegden, totdat op de kasten, stoelen en kastjes, die ze onder handen hadden, de meest wonderbare beelden te voorschijn kwamen, een arbeid, waarin zij de Chineezzen verre overtroffen. Elke straat heeft hare specialiteit, zoo vindt men er de hoedenstraat, de koperstraat, de blikstraat, enzovoort. Koper- en bronswerk ziet men er in de hoogste perfectie en tot wonderbaarlijk billijken prijs; den verzamelaar biedt zich in dit door de globetrotters nog niet bezochte stukje aarde een prachtige gelegenheid. In een winkel kocht ik eenige moderne voorwerpen als souvenir, koperen bakjes en zoo meer, en ontdekte daarbij in een hoek een vuil klein bronzen beeldje, dat een hond voorstelde, maar er als een zeemonster uitzag, met platina bedekt en verscheidene honderden jaren oud, dat ik voor een piaster mee naar huis kon nemen. Anders heeft dat volkje wel slag van handelen; zij verlangen steeds met de grootste kalmte het tienvoud van de werkelijke waarde. En bedelen schijnt hun aangeboren te zijn, want overal, zelfs in de winkels, dringen de kinderen van den winkelier zich met uitgestrekte handen aan den bezoeker op. In een andere straat weder ziet men prachtig zijdeborduur, dat het Japansche zoowel in teederheid van kleur en artistieke opvatting bijna nabijkomt. Zoo kan men urenlang rondzwerven. De straten zijn breed en rein, geheel in tegenstelling met den toestand in de Chineesche steden, waar Europeesche reukorganen, vooral bij warm weer, het niet lang uithouden. En hier kan men den lastigen gids ontberen, die den vreemdeling slechts naar die winkels brengt, waar de man zeker is van een commissie-loon. Want de Annamieten spreken meerendeels Fransch, zij het ook een soort pidgin-Fransch, als: „moi pas savoir”, in plaats van: „je ne sais pas”, maar men verstaat elkaar, en dat is toch de hoofdzak.

Oost- en West-Indisch literatuur overzicht.

De Indische Gids Mei 1908.

De Indische Gids biedt ditmaal zijn lezers een

*) De afstand bedraagt omstreeks 100 kilometers.

grootte verscheidenheid aan. De afl. begint met een artikel van controleur J. H. Nieuwenhuis: *Kan het aantal controleurs bij het Binnenlandsch Bestuur op Java en Madoera worden ingekrompen?* Welke vraag de schrijver bevestigend meent te kunnen beantwoorden, wanneer slechts meer partij wordt getrokken van de diensten, die de inlandsche bestuursambtenaren kunnen bewijzen. Het eenige middel om eene gewenschte, ja noodige vermindering van het aantal controleurs te krijgen, is de aanvaarding en streng-consequente doorvoering van het beginsel:

1o. de leiding van het algemeen bestuur in gewest en afdeling moet berusten in handen van *Nederlandsche* ambtenaren.

2o. de uitvoering der van dezen uitgaande bevelen moet uitsluitend aan Inlandsche ambtenaren worden toevertrouwd;

3o. het toezicht moet worden opgedragen aan *Nederlandsche* ambtenaren.

Deze beginselen worden door schr. nader uitgewerkt en de voordeelen er van in het licht gesteld.

Het volgend opstel is van de hand van Mr. A. A. Galestin en getiteld: *Huwelijksrecht en huwelijksgebruiken in den Timoreeschen Archipel*. Aangezien in de laatste jaren meer en meer de aandacht wordt geschonken aan het adatrecht van Ned.-Indië — zegt Mr. G. — kan het van nut zijn om van een bepaald deel van dit gebied bijeen te brengen, wat ons verteld wordt door verschillende schrijvers, die, hetzij als ambtenaar, hetzij in eene andere qualiteit, door een korter of langer verblijf in die streken verondersteld kunnen worden bekend te zijn met het inheemsche recht en de gebruiken, aldaar heerschend. Al heeft zoo'n complicatie voor het gebouw van het adatrecht in eene bepaalde streek niet de waarde van een grondig plaatselijk onderzoek, ze kan niettemin een leidraad zijn voor hen, die in de gelegenheid zijn om zoo'n onderzoek in loco te doen.

Verder zegt schr. dat wat den timoreeschen archipel betreft, er niet heel veel over het huwelijksrecht is geschreven, doch door de verschillende mededeelingen te groepeeren en met elkander in verband te brengen, kan men toch in vele opzichten het adatselsel doen uitkomen.

Wij meenen dat Mr. G. volkomen in zijn bedoelingen is geslaagd, en — hoewel hij zijn belangrijke bijdrage slechts als eene proeve wil beschouwd zien — is het te verwachten dat zijne studie een bron zal zijn, waaruit door velen in de toekomst zal moeten worden geput.

Daarna volgt een art. van Dr. C. H. A. Westhoff: *De Inlandsche oogheekundigen*. In de Januari afl. van den I. G. sprak de heer Haga een afkeurend oordeel uit over de inlandsche oogheekundigen. Volgens Dr. W. was de heer H. daartoe niet bevoegd, omdat hij nooit een inlandsch oogheekundige heeft zien werken, en zijn oordeel uitsluitend berust op theoretische beschouwingen en op rapporten. Dr. W., die als oogarts zeker recht van spreken heeft, is van meening dat op bedoelde categorie onverdiend een blaam is geworpen, welke hij tracht uit te wisschen.

De heer P. Geesink schrijft vervolgens een art. over *Staatsexploitatie van Djalibosschen op Java*, naar aanleiding van een bespreking in de Indische Mercur door den heer A. M. Berkhout van een gelijkkluidend art. in het Tijdschr. v. Nijv. en Landb. in N.-I.

Daarop volgt het begin van een interessant artikel van contr. J. E. Jasper: *Het een en ander over de Padangsche Bovenlanden*; resultaat eener reis in die streken. Over den Menangkabauer is de heer Jasper over 't algemeen slecht te spreken. „In zijn optreden, zijn houding, zijn begrippen ligt in den Maleier iets zelfbewusts, een groote zweem van Don Juanachtig gevoel, het weten dat de vrouw van hem houdt, en daardoor het pedante, dandy-achtige, dat voor vele Westerlingen niet bijzonder aantrekkelijk is. Op den pakan dag, bijv. te Fort de Kock, zien we de vrouwen het werk doen; de vrouwen zijn het, die als verkoopsters den kost verdienen; de vrouwen loopen met heele vrachten op het hoofd voort, en aan den fikschen stap waarmede zij gaan, weet men dat voor hen tijd geld is, zij willen zoo graag allen het eerst op de markt zijn. Hoe steekt daarbij de slapheid van de mannen treurig af! Achter of bij de groepjes draagsters gaan de echtgenooten met een gezicht van het-kan-me-niet-deren in een slentergangetje over de geplaveide

trottoirs, en wel met zoo'n beslistheid, dat degeen, die aan stoer werk gewend is, zich ergert aan het langzame, bijna verwijde van het Menangkabausche sterke geslacht.

Het artikel van contr. Jasper is eene lezing overwaard, en komt als geroepen nu sedert de ter Sumatra's Westkust ingevoerde belastingen, de Padangsche Bovenlanden meer op den voorgrond zijn getreden.

Ten slotte bevat de Ind. Gids dan nog: *Wettige samenstelling van den landraad, rechtsprekende in civiele zaken*, door H. F. N. Taylor Kraaij. — *Inlandsch creditwezen*; benevens de gewone maandelijksche rubrieken: *Varia*, *Maandelijksche revue van Brochures*, *Koloniale literatuur*, *Wetenschap en industrie* en *Maandel. bibliographie voor O. en W. Indië*.

Tijdschrift van het Bat. Genootschap, Dl. 50, Afl. 4.

Deze afl. wordt geheel gevuld met 2 artikelen. Het eerste is getiteld: *De koeal palm en wat er van hem verkregen wordt*, door G. A. van Affelen van Saemsfoort (met platen) en bevat eene beschrijving der nuttige eigenschappen van een waaierpalm, die over geheel het Gouvernement van Celebes voorkomt en in het Mak. „Koeala", het Boeg. „Aka", -in het Boetoneesch „Mangka" heet. De Maleisch sprekende bevolking noemt hem echter eenvoudig „koeal". De koeal bereikt de hoogte van een klapperboom; de ruim één Meter breede, waaiervormige, donkergroene bladeren ontwikkelen zich aan den top en zijn ten slotte met dikke, vaak twee M. lange, aan de bovenranden met scherpe dorrens voorziene, stelen aan den stam verbonden. Aanplant of verzorging van den koeal heeft nergens plaats.

Hetgeen van den koeal benut wordt komt in het kort op het volgende neer: Van de jonge uitspruitsels, die de nieuwe bladeren moeten vormen, wordt een vezelstof verkregen, agel, agil of pamantoe genoemd. Van deze agil wordt een soort mat geweven, algemeen bekend als karoro. Van de bladeren worden grove matten, „salopi" of „kadjang" vervaardigd, en van de bladstelen een grof soort touw.

Het tweede opstel is van den heer J. P. Moquette, getiteld: *De munten van Ned.-Indië*. Het is een vervolg op in vorige afleveringen opgenomen bijdragen van den heer M. over hetzelfde onderwerp. Thans behandelt de schr. de duiten en halve duiten in Nederland geslagen voor Nederlandsch-Indië, in de jaren 1814 tot en met 1816; de halve stuivers en onderdeelen in 1821 tot 1836 in Nederland voor Ned.-Indië geslagen en De Muntslag te Soerabaja en Batavia gedurende de jaren 1833 tot en met 1843. Aan den tekst zijn een zevental platen toegevoegd.

Weekblad voor Indië, 1907-'08, No. 49.

In No. 41 schreef de heer Van Geuns een artikel over de uitdieping van het Westgat van Soerabaja, hetgeen thans de pennen in beweging heeft gebracht; dit nummer 49 bevat n.l. een tweetal beschouwingen over hetzelfde onderwerp. Het eene is van J. Oudshoorn: *Over de proeven met slibraderen op den drempel van het Westgat van Soerabaja*; het andere van Thos. Ferguson: *Eenige opmerkingen betreffende het verdiepen van vaarwaters door middel van slibraderen*. Beide beschouwingen zullen wel van groot gewicht zijn voor ingenieurs en andere geïnteresseerden.

In ditzelfde No. 49 wordt een nieuwe rubriek geopend: *Brieven van een Inlander*. „Inlander" is zeer tevreden over hetgeen van Regeeringswege voor den Javan — speciaal in zake onderwijs — wordt gedaan. Maar, zegt hij: vele ontwikkelingen onder de jonge mannen hebben, wat van zelf spreekt, niet genoeg aan het Indische onderwijs; de weg, die open staat om de studie te voltooien in het buitenland en wel in het bijzonder in Holland is evenwel slechts bereikbaar voor hen wier ouders bemiddeld zijn. Zou het — vervolgt „Inlander" — niet mogelijk zijn dat de Regeering ook tegemoet komt aan den onbemiddelden Javan van grooten aanleg? Slechts regenten en enkele patih's kunnen zich de weelde veroorloven hun zoons naar Holland te zenden. Voor een wedana, vooral voor een ass.-wedana, is het in de meeste gevallen niet doenlijk, en zoo rest hun zoons niets anders dan te berusten. Dan ook betreurt „Inlander" het, dat voor de Inlandsche meisjes van beschaving en ontwikkeling absoluut geen vooruitzichten bestaan.

Overigens bevat dit Nr. nog het vervolg van *Historische plekjes in Atjeh*, door Gabriël; *Het vrijwilligerskorps in Deli*, en *Een stafreis in de omstreken van Soerabaja* in automobielen, waarin de schrijver een weinig den draak steekt met de geheimzinnigheid der gehouden militaire oefening.

* * *

De Indische Mercur, 28 April 1908.

Dit nummer bevat behalve de gewone wekelijksche rubrieken de navolgende bijdragen: *De flora van Ned. West-Indië*, eene bespreking door Prof. Went van het 38e Bulletin van het Kol. Museum. — *Surinaamsche brieven* (vervolg); deze brief handelt over de Bacovenkultuur, waarvan men zich in Suriname heel wat heeft voorgesteld, doch tot heden bedrogen is uitgekomen. Immers: „De oogst van bacoven, die a.s. 28 Maart verscheept zullen worden, is gering. Hij zal het 5000-tal niet overschrijden, terwijl men er op moest rekenen elk schip met een lading van 25.000 bossen weg te zenden." Toch blijft de brieveschrijver vol goeden moed, wanneer hij zegt: „Den toestand als hij nu is overziende, kunnen we zeggen dat we dit jaar een les geleerd hebben, n.l. om met meer arbeiders de kultuur intensiever aan te pakken. Tevens moeten we echter, hoe gering de oogst nu ook is, vol vertrouwen de toekomst tegemoet zien. De geheele stand van de kultuur doet, bij de opgedane ervaringen, niet aan succes twifelen." — *Het rietbrandenvraagstuk op Java* (een uittreksel van een uitvoerig en gedocumenteerd artikel van Mr. L. G. Castens in het Archief voor de Java-suikerindustrie). — *Erfpachtaanvragen*. En een request van het Ned. Indisch Landbouwsyndicaat aan de Regeering gericht in zake het aanvragen van *Erfpacht*.

* * *

Mededeelingen van het Ned. Zendinggenootschap, 1908. Eerste stuk.

Als gewoonlijk bevat deze afl. behalve de art. die meer direct de zending raken, nog eenige bijdragen van algemeenen aard. Ditmaal opstellen van Dr. N. Adriani: *De voorstellingen der Toradja's omtrent het Hiernamaals en Javaansche legenden*, door S. Luinenburg. Dr. Adriani hield 3 Dec. 1907 voor de afd. Leiden der Ned. Christen-Studenten-Vereeniging een voordracht over genoemd onderwerp, waarin hij op bevattelijke wijze uiteenzette de opvattingen der Toradja's van het leven na den dood; als men daarmede niet bekend is, kan men volgens Dr. A. — wiens lezing thans in extenso is afgedrukt — geen inzicht krijgen in het karakter, de denkbeelden en het geheele zieleleven van de Toradja's. Hun denkbeelden omtrent het „Hiernamaals zijn een stuk conservatisme, een stuk bewegingloosheid, waaraan een goed deel hunner huidige denkbeelden voor anker ligt." Het zijn in hoofdzaak deze opvattingen, welke de verbreiding van het Evangelie zoozeer bemoeilijken onder de Toradja's, zegt Dr. Adriani, die jaren lang onder hen heeft gewerkt.

Over de *Posso-zending* schrijven vervolgens de heeren Alb. C. Kruijt en Ph. H. C. Hofman, die in Posso gestationneerd zijn, belangrijke artikelen, evenzo de heer E. J. van den Berg over *De zending op de Karo-hoogvlakte* (Bataklanden) in 1907.

Notulen van het Bataviaasch Genootschap van K. en W. 1907. Afl. 4.

We lezen in deze zoo juist uit Indië ontvangen afl. onder meer dat de Directie van het Bat. Gen. heeft besloten om Mej. Tonnet, thans te Haarlem, „in 's Genootschaps museum werkzaam te stellen, voorloopig om op zich te nemen het beheer, de herziening en de rangschikking van de archaeologische verzameling en later om tevens belast te worden met zoodanige andere werkzaamheden, als in het belang van het Genootschap gevorderd worden." We juichen deze benoeming van ganscher harte toe; en wel in de eerste plaats omdat Mej. Tonnet, die meermalen blijken heeft gegeven een groote voorliefde te bezitten voor archaeologische studien, nu de gelegenheid geopend wordt zich verder op dat gebied te bekwamen, hetgeen weder ongetwijfeld de wetenschap ten goede zal komen.

* * *

Verslag over het jaar 1907 van het Museum voor land- en volkenkunde enz. te Rotterdam.

Met ingenomenheid maken wij melding van het zoo juist ontvangen 24e jaarverslag, door den Directeur den heer Joh. F. Snelleman sa-

mengesteld, omdat er zoo volkomen uit blijkt, dat onze Indiën een meer en meer — en terecht — belangrijke plaats in genoemd museum innemen. Belangrijke aanwinsten met betrekking tot den Indischen Archipel werden ook ditmaal verkregen, deels door aankoop, deels door schenking. We noemen bijv. een deel der collectie welke de heer Nieuwenkamp van zijn reis naar Bali medebracht, zoomede een aantal voorwerpen van gezegd eiland verkregen door de laatste militaire expedities aldaar. De gehouden tijdelijke tentoonstellingen in het afgelopen verslagjaar hadden op één na alle betrekking op onze Oost. De eerste was een bijeenbrenging van een groot aantal stuks versierde bamboe; uit verschillende deelen van den Archipel waren stalen aanwezig van het bamboe-ornament; daarop volgde eene tentoonstelling van het Javaansche poppenspel, de wajang-golek; daarna volgde een uitstalling van de voorwerpen van Zuid-Nieuw-Guinea, die het Museum ten geschenke ontving van den heer Hondius v. Herwerden en de laatste tentoonstelling was die van eenige op Gowa betrekking hebbende aquarellen, die werden opgehangen naar aanleiding van het bericht omtrent den dood van den Radja van Gowa.

De beredeneerde toelichtingen van den heer Snelleman maken dit verslag bijzonder aantrekkelijk o. i.

* * *

Ten slotte laten wij nog volgen eene opgave van eenige uitgaven welke ons sedert het vorig overzicht bereikten, doch die we, met het oog op de ons toegestane ruimte, slechts kunnen vermelden, zonder meer.

Vereeniging Moederland en Koloniën. 8e jaar. 1907-1908.

No. 3 bevat: Notulen der Alg. Verg. van 28 Febr. 1908. — Verslag over 1907. — Bijlagen: Adres aan den Voorzitter der Tweede Vredesconferentie. — Nota aan den Eersten gedelegeerde van Nederland bij die conferentie. — Adres aan den Minister van Koloniën, in verband met de haventoestanden te Soerabaja. — Opgave van de uitgaven der vereeniging, van 1900 tot heden. — Benevens het verslag der voordracht van den heer H. Doeff over Exploratief-politiek.

No. 4 houdt in de voordracht van Dr. H. Blink: Beteekenis der economische geographie voor het bestuur en het optreden in Nederl.-Indië. (Deze voordracht werd in haar geheel — zelfs meer uitgewerkt — reeds opgenomen in de „Vragen van den Dag“ van April j.l., en is toen door ons besproken).

Nova Guinea. Uitkomsten der Ned. Nieuw-Guinea-expeditie in 1903, onder leiding van Dr. A. Wichmann.

Van deel V is thans de 2e afl. verschenen, waarin opstellen van zoölogischen aard.

Teysmannia. 1908. Afl. 3.

Bevat: Handelspreparaten van knolletjesbacteriën, door E. de Kruijff. — De toekomst der cocacultuur op Java, door Dr. A. W. K. de Jong. — Fraaie en merkwaardige boomen (vervolg), door H. J. Wigman. — Het vervoer van ooft. I. De tegenwoordige toestand op Java, door Westendorp. — De cocabepaling, Dr. A. W. K. de Jong. — Voorloopig verslag over de verdeeling van het korrelgewicht in de Rijstpluim, door J. E. v. d. Stok. — Nieuwe en minder bekende schadelijke insecten, gedurende 1907 ontvangen of waargenomen, door Dr. J. C. Koningsberger. — Beschikbaarstelling van zaden der nieuwe koffie-soorten, door Dr. P. J. S. Cramer. — Benevens de gewone rubriek: Spreekelingen uit nieuwe publicaties.

Vervolg opgave van bladen, tijdschriften enz., welke nieuw ter lezing zijn gelegd in de Leeszaal Heulstraat 17, Den Haag.

- De Javabode t/m 8 April;
- Het Bat. Nieuwsblad idem;
- Het Nieuws v/d Dag v. Ned.-Indië idem;
- De Sumatrapost idem;
- Het Soerab. Handelsblad t/m 4 April;
- De Ind. Mercuur No. 18;
- Het Ned.-Indisch Effectenblad Nos. 27-28.
- Het Weekblad v. Ned.-Indië No. 49.
- De Ind. Gids van Mei.

Officiële Berichten.

Uit de Javascbe Courant van 3 April 1908.

Benoemingen enz. Civiel Departement.

Verleend: een jaar verlof naar Europa aan den ass.-resident J. H. Liefcrinck; de hulponderwijzeres mej. B. E. Quast; den godsdienstleeraar P. Spoelstra; den onderwijzer L. A. Jacobs; den idem P. H. Wolfs en de hulponderwijzeres mej. E. F. J. Ollislaeger.

Ontslagen: op verzoek, eervol, de hoofdkantoorchef bij den post- en telegraafdienst S. W. Camerik en de hoofdgenieur B. O. W. L. G. de Val Sr.

Benoemd: tot tijdelijk lid der Alg. Rekenmaker A. J. G. A. Wiemans; tot advocaat en procureur bij den R. v. J. te Medan Mr. J. van den Brand; tot predikant te Soerabaja D. J. Loepel; te Makassar A. Hagedoorn; te Porworedjo J. H. de Vries; tot opzichter B. O. W. Ch. H. van der Waag; F. H. van Schuylenburch. W. H. Th. Marcus, W. Gill en J. Ch. Gray; tot griffier van de landraden te Medan en Bindjei F. W. Krijgsman; tot adj.-ingenieur bij de Staatsspoorwegen H. Huisman; tot onderwijzer 2e kl. J. van Willigen; tot Inlandsch lid der Wees- en Boedelkamer te Semarang de kapitein der Arabieren, Said Moechar bin Abdullah Alhabsie; tot lid van den gemeenteraad van Semarang Jhr. P. J. Boreel; tot buitengewoon voorzitter van den landraad te Poerwakarta Mr. Dr. H. E. Klein; tot Inl. officier van justitie in 't regentschap Tjilatjap Raden Tirtodarmodjo.

Departement van Oorlog.

Ontslagen: op verzoek, eervol, de kapitein-kwartiermeester J. G. C. Caster.

* * *

Uit de Javascbe Courant van 7 April 1908.

Benoemingen, enz. Civiel Departement.

Verleend: één jaar verlof naar Europa aan den afd.-chef bij het Dep. van Landbouw Dr. W. G. Boersma.

Ontslagen: eervol, wegens ziekte, de commies bij het Dep. van Fin., M. van Reijn; op verzoek, eervol, de tijd. ass. resident W. J. F. Vermeulen; de klerken M. Neys en P. E. Anderson; als advocaat en procureur bij den R. v. J. te Soerabaja, Mr. J. J. van Troostenburg de Bruyn.

Benoemd: tot ass.-resident der Noorder-districten (Celebes) W. C. van der Meulen; tot idem der Palembangische Bovenlanden W. L. van Troostenburg de Bruyn; tot machinist bij de zoutfabrieken op Madoera T. G. Helling van den Berg; tot lid van den gewestelijken raad van Madioen Dr. L. A. M. Siemens; tot lid van den gemeenteraad van Batavia, Raden Batin Djajenegara; tot chef bij de S.S. op Java J. Radersma; tot voorzitter van de landraden te Koedoes en Japara Mr. F. L. Wittenrood; tot padi van Pandeglang, Raden Sastra di Ningrat; tot wedono van Tjikande, Raden Padma di Ningrat; van Tjomas, Soebagoes Darma Atmadja; tot wedono van Soekoekerto, Kiahi Kario Pranoto; van Mlandingan, Raden Koesomo Amidjojo; van Poeger, Raden Pringgowiljo; tot tijd. idem van Genteng, Raden Harjo di Poero; tot ten klerk op het res.kantoor te Soerabaja J. P. Stoelman.

Departement van Oorlog.

Verleend: wegens langdurigen dienst, één jaar verlof naar Europa, aan den kapitein der inf. K. L. F. A. Thörig en aan den onder-luitenant C. F. Eggink.

Ontslagen: op verzoek, eervol, de kapitein der inf. W. G. L. Sniijders

Bevorderd: tot dir. off. van gezondheid der 2e kl. bij den mil. geneesk. dienst Dr. A. J. Salm; tot kapt.-kwartiermeester de 1e luit.-kwartierm., J. F. Deibert; bij het wapen der infanterie: tot luit.-kolonel de majoor F. W. J. Kuypers; tot majoor de kapt. C. A. Meulemans; tot kapitein de 1e luitenanten W. van der Vlerk, L. J. A. Holle, L. G. Jullien, C. J. G. G. van Doorn, M. Kole, J. C. Lamster, C. F. H. von Hombracht, P. J. de Roock en J. van den Berg.

Ontslagen: eervol, op verzoek, de militaire architect W. Corné.

* * *

In de Jav. Courant van 3 April is nog opgenomen het besluit, houdende wijziging der artikelen 1, 10, 11 en 12 van het bij Kon. besluit van 1 Dec. 1879 no. 34 (Ind. Stsbl. 1880 No. 22) vastgestelde „Reglement op het toekennen van pensioen en onderstand aan de Europeesche en aan de daarmede gelijkgestelde officieren van de landmacht in Nederl.-Indië.

Lijst van aangekomen en vertrokken Passagiers uit en naar Oost-Indië.

Passagierslijst van het s.s. Prins der Nederlanden; gezagvoerder H. J. van der Goot, van West-Indië naar Amsterdam.

J. Scholtens, echtg. en 2 k.; J. C. Harken, echtg. en 3 k.; W. C. Gautier en echtg.; H. Pawel en 3 k.; mej. J. Lionaris; mej. P. C. Cruger; mej. S. Naasij; C. Demareq en echtg.; J. J. de Clercq en echtg. en 2 k.; J. Brackmans, echtg. en 3 k.; mej. S. Barbas; R. G. Bennowitz; A. Rosiers en 2 k.; C. E. Schooneveldt; J. v/d Spek; J. Lindor.

Passagierslijst van het s.s. Prins Maurits; gezagvoerder M. P. v/d Est; van Amsterdam naar W.-Indië op 1 Mei 1908.

J. Abarbanel, echtg. en 3 k.; G. Schwab en echtg.; W. Assmann en echtg.; W. F. N. v. Hom-

bracht, echtg. en 1 k.; J. P. Delgeur; J. C. Regenhardt; H. A. Stork, echtg. en 1 k.; C. Dallmeier; James Murrage; Fräulein C. Zahn; mej. E. Steur; jongejufr. E. Th. H. van Marle; mej. J. Robles; A. M. Damstra; G. W. Teeuwen, echtgen. en 2 k.; 4 militairen.

Passagierslijst van het s.s. Vondel; gezagvoerder G. Visser; vertrokken van Batavia 9 April 1908 en aangekomen te Genua 2 Mei 1908.

Te Genua hebben zich ontscheept: Jhr. O. v. d. Wijck en echtg.; J. J. Hemmes; J. Kaan, echtg. en k.; H. W. Kloos, echtg. en 2 k.; C. Winkler en echtg.; mej. A. M. A. Kievit de Jonge; W. H. A. Doorman en echtg.; J. F. den Ouden; Mr. H. G. Nederburgh en echtg.; W. A. Blits, echtg. en 2 k.; mevr. M. St. Stibbe en dochter; mevr. L. M. Nunes-v. d. Pol; mevr. N. J. E. Munters en dochter; G. van Eck en echtg.; mevr. C. W. E. Eilbracht—Dessauvagine; Mr. M. B. van Meerten, echtg. en 2 k.; J. M. Stok, echtg. en dochter; jongeh. W. Blankert; F. O. Pfeiffer, echtg. en 2 k.; S. Voorzanger, echtg. en 2 k.; W. P. Scheffelaar Klots en echtg.; J. Schultz; E. Tielenius Kruithoff en echtg.; H. G. v. d. Veen, echtg. en 2 k.; jonge dames M. L. en J. Swaving; mevr. W. Frijling en 2 k.; Dr. P. Yff, echtg. en 3 k.; mevr. F. J. Cheriex—Van Zijl de Jong en dochter; Al. L. Statius Muller en echtg.; P. Spoelstra, echtg. en 3 k.; mej. P. S. W. Slors; P. H. Wolfs, echtg. en k.; mevr. wed. M. M. J. Hoogesteger—Gortman; Mr. J. A. Ruben-koning; G. Bos, echtg. en k.; jongeheer W. Prie-ster; P. Schat en echtg.; P. Berghuis; N. G. Ad-diks, echtg. en k.; E. M. v. Tent; mevr. R. de Haas—Seligman en 3 k.; J. G. Jerschavee en echtg.; A. E. Cataloni; Jhr. H. G. de Kock; mej. I. J. Monod de Froideville; J. E. A. Arnolde; J. M. Willeman; mevr. E. M. Wieck—Schreutelkamp en kind;

van Singapore: P. J. Roosegaarde Bisschop, echtg. en 2 k.; Miss Armour;

van Belawan-Deli: W. J. F. Vermeulen; C. G. van Houten Lz., echtg. en 4 k.

Dr. E. Remmert, echtg. en k.; P. C. Wols, v. d. Wel; W. Siewert; v. Reesema; G. Andreas; mevrouw M. Angenent en 2 k.; A. J. Solleveld, echtg. en 3 kinderen;

van Sabang: G. Wiersma, echtg. en k.; I. A. v. Nelle en 3 k.; G. Betz en 2 k.; A. Bruch, echtg. en 2 k.

Te Amsterdam zullen zich ontschepen: E. Levi en echtg.; F. de Jong en echtg.; H. Rietveld, echtg. en 3 k.; jongeheeren A. en J. Rietveld; mevrouw M. G. Keilman—v. Ardenne en 4 kn.; H. Huisegge; S. Postma; H. v. Kampen; J. Koster; benevens Hr. Ms. troepen en schepelingen;

van Sabang: jongeheer J. J. P. v. Roon; A. P. Wychel v. Schildwolde; J. Buter; T. K. v. Raesfeld Meijer; jongejufr. C. Roelofsen.

Passagierslijst van het s.s. Rembrandt; gezagvoerder D. Hubert; vertrok van Amsterdam naar Batavia 2 Mei 1908.

te Amsterdam schepen zich in: Th. E. Potter, echtg. en k.; Mr. Gazan de la Meuse en echtgen.; W. Waardenaar, echtg. en 8 k.; E. C. Keseling en echtg.; J. C. Schoonheij, echtg. en dochter; J. M. W. Rösener Manz, echtg. en k.; C. C. de Jongh, echtg. en 4 k.; mej. G. C. Smit; H. A. Schlump-man, echtg. en k.; P. A. Mentinck; G. J. M. De-gens; C. A. Krabbendam; G. Deibel; C. Heems-kerk; mevr. A. Bissehoff; W. I. van Beusekom; Th. Voorhouders;

naar Southampton: mej. J. Simonis; P. Rissalaa en echtg.;

naar Genua: J. P. Kool, echtg. en mej. C. H. B. Kool; E. v. Biema en echtg.; Dr. Moll, echtg. en d.; S. Arntz; D. Duinker; Mr. Miedema en echtg.; Herr Thomas;

van Amsterdam naar Deli: C. Schout Velthuijs; A. Holwerda; A. P. Spiering;

van Southampton naar Genua: H. J. Brethertin en dochter; Greenbough en echtg.; Manning en echtg.; H. V. Elkins; Stevenson en echtgen.; I. Bryan; J. S. Shepherd; I. R. Edmunds;

van Southampton naar Batavia: Mr. Bacon;

te Genua zullen zich inschepen: mevr. wed. C. V. Vliet; L. Kijlstra en echtg.; Dr. J. A. F. Wierderhold; G. V. Kleef en echtg.; V. Westhoff; K. G. Kuiper, echtg. en 4 k.; Fräulein Th. Pott; Fräulein H. Techow; mevr. O. W. Veldhuijzen—v. d. Shuijs; J. E. Vincent; mej. A. M. B. Vincent; J. L. F. Botter en echtg.; B. Soeters en echtg.; L. ter Brake en echtg.; A. Praasterink;

Mej. W. C. L. Voorduin; H. M. C. Hechtermans en echtg.; J. M. Swart Sutherland en echtg.; P. C. Adrian, echtg. en 2 k. en mej. M. Emmerichs; Mr. A. E. Schouten; P. Prins, echtg. en k.; Mr. A. J. C. v. Hamel en echtg.; I. Mossel; I. G. Mustert; A. R. Schouten; A. J. Goewie, echtg. en 2 k.; G. A. Gallas en echtg.; W. C. v/d Moore en echtg.; W. H. Kissing; J. H. M. van Heijst; G. Meulemans; W. C. E. Koch en echtg.; A. C. In-genegeren; A. Landwehr; H. E. E. Chavannes en echtg. en 2 k.; F. W. Servaas; W. F. H. de Jonge; G. A. Schaap; N. J. Vermeulen en echtg.; mej. K. Kubbinga; N. Hirschil; Taat en echtg.; J. H. Pieters; Kon; mej. Cornelius; mej. Miestel;

naar Deli: C. C. Klatter, echtg., 1 kind en mej. Roelijn; W. G. Plomp;

naar Singapore: D. Loos.

W. DE WAAL,
 's-Gravenhaagsche

Stoom-Tapijtreiniging en
 Desinfectie-inrichting. :-:

Oppericht 1886.
 Schenkweg 175-177. Tel.No. 140

J. G. LINSCHOTEN,

Aanleg voor
GAS- en WATERLEIDING.

Onderhoud van
GASGLOEILICHT.

Jacob v. d Doesstraat 72.

Levensverzek. Mij. Arnhem.
 Maatsch. Kap. Eén millioen gulden (volteekend)
 sluit levensverzekeringen en lijfrenten op
**bijzonder gunstige verzekeringsvoorwaarden
 en tegen lage premiën.**
 Bijkantoor te Batavia: KALI BESAR.

J. S. DIJKHOF
 Den Haag -- Mauritskade
 Telef. Interc. 4212.

Koopt en verkoopt Effecten, vree
 Geld, verzilvert Coupons, opent
 kening-Courant tegen onderpand,
 casseert Wissels en Kwitantien.

Suikerfabriek.

Een jongmensch van goeden hu
 23 jaar, in het bezit van dipl
 H. B. S. 5-jarigen cursus en dipl
 als scheikundige, met een halfja
 praktijk in een machinefabriek e
 jaar laboratorium- en fabrieks-pra
 op groote chemische fabriek, zo
plaatsing als scheikundige op
 suikerfabriek (Java).

Nadere inlichtingen te bekomen
 den WelEdelgeb. Heer G. G. A.
 LETTE, Maastricht.

VACANT.

**INDISCHE
 VENDUTIE
 MALAKKA STR.**
72-74

Is het Soliedste Adres vo
 hen die **KOMEN** om zich
 installeeren en voor hen
 hun Inboedel 't voordeell
 van de hand wenschen te do
 zonder kosten voor den inze
 der.

**Bergplaats voor Inboede
 Verhuizingen en
 Transporte**

GEOPEND van 9 tot 5 uur
 (Zondags gesloten.)
 Teleph. No. 1554.

INDIË.

Een 27-jarig koopman, momenteel Directeur eener
 Naamlooze Vennootschap, **zoekt plaatsing op Koffie-,
 Suiker-, Thee- of Cacaoplantage.**
 Steller dezès is 10 jaren in den handel en volkomen
 bekend met administratie. Prima referentiën staan ten dienste.
 Br. franco letter **E. S.** Bureau van dit Blad.

Stoom- Wasch & Strijkinrichting

J. C. ROOS & Zn.,

Loosduinscheweg 581.
 TELEFOON 2932.

Kaas en Eieren. Natuurboter

Delftsche Roomboter-Inrichting „de Vereeniging”

DEN HAAG
 PRINS HENDRIKSTR. 144 Tel. 2203.
B. J. W. DE GOEY.

Bestellingen worden aan
 huis bezorgd.

N.V. Electriche Drukkerij

„Luctor et Emergo”

**Amalia van Solmsstraat 2=4,
 Telephoonn. 4424 :-: Den Haag.**

VACANT.

Gouden Medaille. Parijs 1907

Internationale Tentoonstelling Hygiën

Haargroeimiddelen
 merk „CRINOFLOOR”

zijn de middelen waarvan men het m
 succes kan verwachten. Men vrage
 overtuiging daarvan aan, de vele attesten
 herstelden, welke gaarne op aanvraag fr
 thuis worden gezonden. Mondeling of sch
 telijk **ADVIES KOSTELOOS.**

C. ROMEIJN, Haarkundige, Spui 25, Den Haag
 Eenig eigenaar.
CONDITIE BILLIJK. - NAMAAK VERBOODEN
 Succes bijna altijd zeker.